

Cách đọc sách

Mortimer J. Adler

Charles Van Doren

Mục lục

Tựa	vii
I Các khía cạnh của việc đọc	1
1 Tính chủ động và Nghệ thuật đọc	3
Đọc chủ động	3
Mục tiêu đọc: đọc vì Thông tin và đọc vì Hiểu biết	3
Đọc là học: sự khác biệt của Học qua được dạy và Học qua khám phá	3
Người thầy Hữu hình và Vô hình	3
2 Các mức độ đọc	5
3 Mức độ đọc thứ nhất: đọc Sơ cấp	7
Các giai đoạn học đọc	7
Các Giai đoạn và Mức độ	7
Các Mức độ đọc cao và Giáo dục bậc cao	7
Đọc và tính Dân chủ Lý tưởng của Giáo dục	7
4 Mức độ đọc thứ hai: đọc Khảo sát	9
Đọc Khảo sát I: Lướt có hệ thống hay Đọc chuẩn bị	9
Đọc Khảo sát II: Đọc mù quáng	9
Về Tốc độ đọc	9
Bất biến và Quy hồi	9
Vấn đề Hiểu	9
Tóm tắt đọc Khảo sát	9

5	Để trở thành Người đọc Chủ động	11
	Cốt lõi của đọc Chủ động: 4 Câu hỏi cơ bản của Người đọc	11
	Để biến sách thành của Mình	11
	Ba loại Ghi chú	11
	Tạo thói quen đọc	11
	Từ tủ luật thành một thói quen	11
II	Mức độ đọc thứ ba: đọc Phân tích	13
6	Phân loại sách	15
	Tầm quan trọng của Phân loại	15
	Học gì từ Tiêu đề sách	15
	Sách Thực hành và sách Lý thuyết	15
	Các loại sách Lý thuyết	15
7	Nắm cấu trúc sách	17
	Chiến lược và Kế hoạch: thể Thống nhất	17
	Làm chủ tính Đa dạng: Nghệ thuật tóm lược sách	17
	Nghệ thuật Tương hỗ của Đọc và Viết	17
	Phát hiện Chủ đích của Tác giả	17
	Giai đoạn đầu của đọc Phân tích	17
8	Hiểu đúng Khái niệm của Tác giả	19
	Từ và Khái niệm	19
	Tìm Từ chính	19
	Từ chuyên ngành và đặc biệt	19
	Tìm Ý nghĩa	19
9	Tìm Thông điệp của Tác giả	21
	Câu và Mệnh đề	21
	Tìm Câu chính	21
	Tìm Mệnh đề	21

<i>MỤC LỤC</i>	iii
Tìm Lập luận	21
Tìm Giải pháp	21
Giai đoạn hai của đọc Phân tích	21
10 Phê bình công bằng	23
Tính dạy được	23
Vai trò của Biện luận	23
Tầm quan trọng của Việc trì hoãn phán xét	23
Tầm quan trọng của Việc tránh gây tranh cãi	23
Giải quyết bất đồng	23
11 Đồng ý hay Không đồng ý	25
Định kiến và Phán xét	25
Phán xét tính Đúng đắn của Tác giả	25
Phán xét tính Đầy đủ của Tác giả	25
Giai đoạn ba của đọc Phân tích	25
12 Công cụ hỗ trợ đọc	27
Vai trò của kinh nghiệm liên quan	27
Các sách khác làm công cụ hỗ trợ ngoài	27
Để dùng sách Phê bình và Tóm tắt	27
Để dùng sách Tham chiếu	27
Để dùng Từ điển	27
Để dùng Bách khoa toàn thư	27
III Cách đọc những loại tài liệu khác nhau	29
13 Để đọc sách Thực hành	31
Hai loại sách Thực hành	31
Vai trò của thuyết phục	31
Đồng ý với sách Thực hành nghĩa là?	31

14 Để đọc Văn giả tưởng	33
Điều không nên làm khi đọc Văn giả tưởng	33
Các luật tổng quát để đọc Văn giả tưởng	33
15 Gợi ý giúp đọc Truyện, Kịch và Thơ	35
Để đọc Truyện	35
Về Sử thi	35
Để đọc Kịch	35
Về Bi kịch	35
Để đọc Thơ ca	35
16 Để đọc Lịch sử	37
Tính né tránh của các Sự kiện Lịch sử	37
Lý thuyết về Lịch sử	37
Tính thống nhất trong Lịch sử	37
Câu hỏi cho sách Sử	37
Để đọc Tiểu sử và Tự truyện	37
Đọc về các sự kiện hiện tại	37
Về các Tóm tắt	37
17 Để đọc Khoa học và Toán	39
Về lĩnh vực Khoa học	39
Gợi ý giúp đọc sách Khoa học kinh điển	39
Đối mặt với Toán học	39
Toán trong các sách Khoa học	39
Về Khoa đọc đại chúng	39
18 Để đọc Triết học	41
Các câu hỏi của Nhà triết học	41
Triết học hiện đại và Tục lệ	41
Về phương pháp Triết học	41
Về phong cách Triết học	41
Gợi ý giúp đọc Triết	41

Tự quyết	41
Về thần học	41
Để đọc sách “thánh”	41
19 Để đọc Khoa học Xã hội	43
Khoa học Xã hội là gì?	43
Đọc Khoa học Xã hội có vẻ dễ	43
Khó khăn khi đọc Khoa học Xã hội	43
Đọc tài liệu Khoa học Xã hội	43
IV Mục tiêu cuối cùng của việc đọc	45
20 Mức độ đọc thứ tư: đọc Tổng hợp	47
Vai trò của Khảo sát trong đọc Tổng hợp	47
Năm bước đọc Tổng hợp	47
Sự cần thiết của tính Khách quan	47
Ví dụ về luyện đọc Tổng hợp: Ý tưởng về Phát triển	47
Syntopicon và Cách dùng	47
Về những nguyên lý nền tảng của đọc Tổng hợp	47
Tóm tắt đọc Tổng hợp	47
21 Đọc và Phát triển Trí tuệ	49
Sách hay giúp ta điều gì?	49
Kim tự tháp Sách	49
Cuộc đời và sự Phát triển của Trí tuệ	49
A Sách nên đọc	51
B Bài tập và bài kiểm tra cho 4 mức độ đọc	53
Chỉ mục	55

Tựa

Cách đọc sách được xuất bản lần đầu trong những tháng đầu năm 1940. Tôi rất ngạc nhiên và thật lòng thấy vui khi cuốn sách ngay lập tức trở thành sách bán chạy và vẫn nằm trong danh mục sách bán chạy nhất cả nước suốt hơn một năm. Từ năm 1940, sách đã được liên tục lưu hành rộng rãi qua nhiều bản in, cả bìa cứng lẫn bìa mềm, và đã được dịch ra tiếng Pháp, Thụy Điển, Đức, Tây Ban Nha và Ý. Vậy tại sao giờ đây lại muốn điều chỉnh và viết lại cuốn sách cho thế hệ người đọc hiện tại?

Lý do nằm ở những thay đổi đã xảy ra suốt 30 năm qua, trong cả xã hội của chúng ta và ngay trong bản thân chủ đề đọc sách. Ngày càng nhiều người trẻ học xong trung học tiếp tục học lên và hoàn thành 4 năm đại học; ngày càng nhiều bộ phận dân chúng được giáo dục tốt hơn, dù cho hoặc cũng chính bởi sự phổ biến của radio và truyền hình. Đã có chuyển biến từ nhu cầu đọc sách truyện giả tưởng sang sách phi giả tưởng. Các nhà giáo dục trong nước thừa nhận rằng việc dạy người trẻ đọc, theo nghĩa sơ cấp nhất của từ này, là một vấn đề giáo dục vô cùng trọng yếu. Bộ trưởng bộ Sức khỏe, Giáo dục và Phúc lợi gần đây coi thập kỷ 70 là Thập kỷ Đọc, đã dành riêng các nguồn vốn liên bang hỗ trợ các nỗ lực đa dạng để nâng cao năng lực trong kỹ năng cơ bản này. Nhiều nỗ lực đã đạt được thành công ở mức độ truyền đạt nghệ thuật đọc tới trẻ em. Thêm nữa, nhiều người lớn đã bị cuốn vào những lời hứa bởi các khóa dạy đọc nhanh - những lời hứa cải thiện mức độ hiểu cũng như tốc độ đọc.

Tuy vậy, có những thứ vẫn không đổi sau 30 năm. Một trong số đó là, để đạt được tất cả những lợi ích mà việc đọc đem lại, thứ cần có phải là khả năng đọc những thứ khác nhau ở những tốc độ khác nhau — tốc độ phù hợp, chứ không phải đọc mọi thứ với tốc độ nhanh nhất. Như Pascal đã nhận thấy 300 năm trước, “khi ta đọc quá nhanh hoặc quá chậm, ta chẳng hiểu được gì.” Vì chuyện đọc nhanh đã thành một thịnh hành, bản mới của *Cách đọc sách* giải quyết vấn đề này và đề nghị giải pháp đọc với tốc độ đa dạng. Mục tiêu là để đọc tốt hơn, luôn luôn để tốt hơn, nhưng đôi khi cần chậm hơn, đôi khi cần nhanh hơn.

Một điều chưa đổi nữa, đáng tiếc, là sự thất bại của việc dạy đọc trên mức sơ cấp. Hầu hết công sức, tiền bạc và trí tuệ dành cho giáo dục của chúng ta chỉ tập trung vào dạy đọc ở sáu cấp lớp đầu tiên. Sau đó rất hiếm chương trình đào tạo bài bản để đưa người học lên các trình độ kỹ năng cao hơn và đặc thù hơn.

Chuyện đã từng như vậy vào năm 1939 khi Giáo sư James Mursell của Trường Giảng viên thuộc Đại học Columbia viết một bài cho *Nguyệt san Atlantic* nhan đề “Sự thất bại của trường học”. Những gì Giáo sư từng nói khi đó, bây giờ vẫn vậy, như trích dẫn nguyên văn hai đoạn dưới đây.

Học sinh ở trường có học được cách đọc tiếng mẹ đẻ hiệu quả không? Có và không. Cho đến lớp năm và lớp sáu, môn đọc về tổng thể được dạy hiệu quả và được học tốt. Chúng ta nhận thấy sự tiến bộ chung ổn định đến mức đó, nhưng sau đó thì đường cong đồ thị đi ngang thẳng tắp. Đây không phải vì một học sinh đã đạt tới giới hạn tự nhiên về trình độ khi học đến lớp sáu, vì người ta đã chứng minh đi chứng minh lại nhiều lần rằng, với sự đào tạo đặc biệt thì những học sinh lớn hơn, và kể cả người trưởng thành, vẫn có thể đạt được những tiến bộ đáng kể. Điều này cũng không có nghĩa là hầu khắp các học sinh lớp sáu đã đọc thông thạo đủ để cho bất kì công việc thực tế nào. Nhiều học sinh đạt kết quả tệ ở trung học chỉ vì yếu kém không hiểu được nội dung của tài liệu. Các em có thể tiến bộ; cần phải tiến bộ; nhưng lại không tiến bộ.

Một học sinh tốt nghiệp trung học mức trung bình cũng đã đọc rất nhiều, và khi em vào đại học em sẽ còn đọc nhiều hơn; nhưng khả năng cao là em sẽ là một người đọc yếu kém. (Điều này đúng với một học sinh trung bình, không phải học sinh được chăm sóc đặc biệt.) Em có thể đọc và thích một cuốn truyện đơn giản. Nhưng khi đối diện với một thuyết luận được viết chặt chẽ, một lập luận cẩn thận và súc tích, hay một đoạn văn cần sự phân tích phê phán, em hoàn toàn lạc lối. Chẳng hạn, chúng ta đã từng thấy học sinh trung học trung bình yếu kém đến lạ kỳ khi phải chỉ ra tư tưởng chính của một đoạn văn, hay các điểm nhấn và điểm phụ trong một lập luận hay thuyết luận. Về mọi mặt em vẫn là một người đọc lớp sáu dù đã ở lâu trong đại học.

Nếu 30 năm trước, sự tiếp nhận rộng rãi bản đầu tiên của *Cách đọc sách* đã cho thấy nhu cầu thực tế của nó, thì ngày nay nhu cầu ấy còn lớn hơn nữa. Nhưng đáp ứng nhu cầu ấy không phải là động lực chính để viết cuốn sách này. Hiểu biết mới về những vấn đề học đọc; sự phân tích đầy đủ và có trật tự hơn về nghệ thuật đọc phức tạp; việc áp dụng linh hoạt các luật cơ bản vào các loại hình thức đọc khác nhau (thực chất là tất cả các dạng đọc); và sự hình thành một kim tự tháp sách để đọc, rộng ở phần đáy và nhọn ở chóp — tất cả những nội dung này chưa được trình bày đúng mức hoặc chưa từng được trình bày trong bản đầu tiên tôi viết 30 năm trước — tất cả những nội dung này đòi hỏi cần có một thuyết luận tường tận và cần phải được viết lại hoàn toàn. Công việc đó giờ đã hoàn tất và đã xuất bản trong cuốn sách này.

Một năm sau *Cách đọc sách* được xuất bản, một bản nhái xuất hiện với tên *Cách đọc 2 sách*; còn Giáo sư I. A. Richards đã viết một bản luận nghiêm túc

Cách đọc một trang. Tôi nêu tên hai tác phẩm này là vì những vấn đề đọc được nêu ra bởi tiêu đề của hai tác phẩm, cả cái đùa giỡn lẫn cái nghiêm túc, đều được trình bày đầy đủ trong bản viết mới này, đặc biệt là vấn đề đọc nhiều cuốn sách trong mối liên hệ với nhau và đọc thế nào để có thể nắm được rõ ràng các quan điểm hỗ trợ hay đối lập nhau về một chủ đề chung trong các cuốn sách đó.

Trong số những lý do để viết lại *Cách đọc sách*, tôi đã nhấn mạnh những thứ cần nói về nghệ thuật đọc, và tính thiết yếu phải đạt được các kỹ năng ở mức độ cao hơn trong nghệ thuật này - những điều chưa được nói tới hay chưa được triển khai trong bản đầu tiên. Người đọc muốn tìm nhanh những điểm mới thêm vào có thể so sánh bằng Mục lục của hai phiên bản. Trong số tất cả bốn phần, chỉ có Phần II, phần trình bày về các luật đọc Phân tích, là còn tương đồng với bản gốc, nhưng cũng đã được sắp xếp lại phần lớn. Phần giới thiệu về phân biệt bốn mức độ đọc — sơ cấp, khảo sát, phân tích và tổng hợp — trong Phần I là thay đổi cơ bản và mang tính quyết định về cấu trúc và nội dung sách. Phần trình bày ở Phần III về các cách tiếp cận các loại tài liệu đọc khác nhau — sách lý thuyết và thực hành, văn giả tưởng (thơ ca, sử thi, tiểu thuyết, kịch), lịch sử, khoa học và toán, khoa học xã hội, và triết học, cũng như các sách tham chiếu, về báo chí hiện đại, và cả quảng cáo — là phần bổ sung quy mô nhất. Thảo luận về đọc Tổng hợp ở Phần IV là hoàn toàn mới.

Trong quá trình chỉnh sửa, sắp xếp lại và viết lại, tôi đã cộng tác với Charles Van Doren, người nhiều năm đã là cộng sự của tôi tại Viện Nghiên cứu Triết học. Chúng tôi đã cùng làm việc trên các tác phẩm khác, nổi bật là bộ 12 tập *Biên niên sử nước Mỹ*, xuất bản bởi Encyclopaedia Britannica, Inc. năm 1969. Suốt 8 năm qua Charles Van Doren và tôi đã làm việc mật thiết với nhau để tổ chức các nhóm thảo luận về những cuốn sách vĩ đại, và điều phối các buổi seminar cấp cao ở Chicago, San Francisco và Aspen. Trong suốt quá trình này, chúng tôi đã thu thập được nhiều hiểu biết mới để đưa vào bản viết lại của cuốn sách này.

Tôi rất biết ơn Van Doren vì những đóng góp cho nỗ lực cộng tác của chúng tôi; anh và tôi cùng muốn thể hiện lòng biết ơn sâu sắc vì những phê bình mang tính xây dựng, những sự giúp đỡ và hướng dẫn mà chúng tôi đã nhận được từ người bạn Arthur L. H. Rubin, người đã thuyết phục chúng tôi đưa vào những thay đổi quan trọng tạo ra sự khác biệt so với bản trước, và chúng tôi hi vọng những thay đổi đó sẽ làm nên một cuốn sách tốt hơn và hữu ích hơn.

Mortimer J. Adler

Boca Grande

26 tháng 3, 1972

Phần I

Các khía cạnh của việc đọc

Chương 1

Tính chủ động và Nghệ thuật đọc

Đọc chủ động

Mục tiêu đọc: đọc vì Thông tin và đọc vì Hiểu biết

Đọc là học: sự khác biệt của Học qua được dạy và Học qua khám phá

Người thầy Hữu hình và Vô hình

Chương 2

Các mức độ đọc

Chương 3

Mức độ đọc thứ nhất: đọc Sơ cấp

Các giai đoạn học đọc

Các Giai đoạn và Mức độ

Các Mức độ đọc cao và Giáo dục bậc cao

Đọc và tính Dân chủ Lý tưởng của Giáo dục

Chương 4

Mức độ đọc thứ hai: đọc Khảo sát

Đọc Khảo sát I: Lướt có hệ thống hay Đọc chuẩn bị

Đọc Khảo sát II: Đọc mù quáng

Về Tốc độ đọc

Bất biến và Quy hồi

Vấn đề Hiểu

Tóm tắt đọc Khảo sát

Chương 5

Để trở thành Người đọc Chủ động

Cốt lõi của đọc Chủ động: 4 Câu hỏi cơ bản của Người đọc

Để biến sách thành của Mình

Ba loại Ghi chú

Tạo thói quen đọc

Từ tủ luật thành một thói quen

Phần II

Mức độ đọc thứ ba:
đọc Phân tích

Chương 6

Phân loại sách

Tầm quan trọng của Phân loại

Học gì từ Tiêu đề sách

Sách Thực hành và sách Lý thuyết

Các loại sách Lý thuyết

Chương 7

Năm câu trúc sách

Chiến lược và Kế hoạch: thể Thống nhất

Làm chủ tính Đa dạng: Nghệ thuật tóm lược sách

Nghệ thuật Tương hỗ của Đọc và Viết

Phát hiện Chủ đích của Tác giả

Giai đoạn đầu của đọc Phân tích

Chương 8

Hiểu đúng Khái niệm của Tác giả

Từ và Khái niệm

Tìm Từ chính

Từ chuyên ngành và đặc biệt

Tìm Ý nghĩa

Chương 9

Tìm Thông điệp của Tác giả

Câu và Mệnh đề

Tìm Câu chính

Tìm Mệnh đề

Tìm Lập luận

Tìm Giải pháp

Giai đoạn hai của đọc Phân tích

Chương 10

Phê bình công bằng

Tính dạy được

Vai trò của Biện luận

Tầm quan trọng của Việc trì hoãn phán xét

Tầm quan trọng của Việc tránh gây tranh cãi

Giải quyết bất đồng

Chương 11

Đồng ý hay Không đồng ý

Định kiến và Phán xét

Phán xét tính Đúng đắn của Tác giả

Phán xét tính Đầy đủ của Tác giả

Giai đoạn ba của đọc Phân tích

Chương 12

Công cụ hỗ trợ đọc

Vai trò của kinh nghiệm liên quan

Các sách khác làm công cụ hỗ trợ ngoài

Để dùng sách Phê bình và Tóm tắt

Để dùng sách Tham chiếu

Để dùng Từ điển

Để dùng Bách khoa toàn thư

Phần III

Cách đọc những loại tài liệu khác nhau

Chương 13

Để đọc sách Thực hành

Hai loại sách Thực hành

Vai trò của thuyết phục

Đồng ý với sách Thực hành nghĩa là?

Chương 14

Để đọc Văn giả tưởng

Điều không nên làm khi đọc Văn giả tưởng

Các luật tổng quát để đọc Văn giả tưởng

Chương 15

Gợi ý giúp đọc Truyện, Kịch và Thơ

Để đọc Truyện

Về Sử thi

Để đọc Kịch

Về Bi kịch

Để đọc Thơ ca

Chương 16

Để đọc Lịch sử

Tính né tránh của các Sự kiện Lịch sử

Lý thuyết về Lịch sử

Tính thống nhất trong Lịch sử

Câu hỏi cho sách Sử

Để đọc Tiểu sử và Tự truyện

Đọc về các sự kiện hiện tại

Về các Tóm tắt

Chương 17

Để đọc Khoa học và Toán

Về lĩnh vực Khoa học

Gợi ý giúp đọc sách Khoa học kinh điển

Đối mặt với Toán học

Toán trong các sách Khoa học

Về Khoa đọc đại chúng

Chương 18

Để đọc Triết học

Các câu hỏi của Nhà triết học

Triết học hiện đại và Tục lệ

Về phương pháp Triết học

Về phong cách Triết học

Gợi ý giúp đọc Triết

Tự quyết

Về thần học

Để đọc sách “thánh”

Chương 19

Để đọc Khoa học Xã hội

Khoa học Xã hội là gì?

Đọc Khoa học Xã hội có vẻ dễ

Khó khăn khi đọc Khoa học Xã hội

Đọc tài liệu Khoa học Xã hội

Phần IV

Mục tiêu cuối cùng của việc đọc

Chương 20

Mức độ đọc thứ tư: đọc Tổng hợp

Vai trò của Khảo sát trong đọc Tổng hợp

Năm bước đọc Tổng hợp

Sự cần thiết của tính Khách quan

Ví dụ về luyện đọc Tổng hợp: Ý tưởng về Phát triển

Syntopicon và Cách dùng

Về những nguyên lý nền tảng của đọc Tổng hợp

Tóm tắt đọc Tổng hợp

Chương 21

Độc và Phát triển Trí tuệ

Sách hay giúp ta điều gì?

Kim tự tháp Sách

Cuộc đời và sự Phát triển của Trí tuệ

Phụ lục A

Sách nên đọc

Phụ lục B

Bài tập và bài kiểm tra cho 4 mức độ đọc

Chỉ mục